

Prob. Min. Illud negari et de illo dubitari non potest, quod ipsa negatione vel dubio affirmatur. Atqui duplex haec veritas negatione vel dubio affirmatur. Ergo.

Prob. Min. Qui eam negat vel de ea dubitat, implicite admittit; a) falsum a vero distingui; b) se negare et proinde se existere. Ergo.

II^m ARG. Illud demonstrari non debet, quo negato, sequitur illico scepticismus subjectivus. Atqui, negata hac duplici veritate, ultro sequitur scepticismus. Ergo.

Patet minor quia est fundamentum omnis iudicii certi.

III^m ARG. Illud nulla demonstratione indiget quod est immediate evidens. Atqui duplex haec veritas est immediate evidens. Ergo demonstranda non est.

Prob. Min. a) *Principium primum est immediate evidens.* — Etenim immediate evidens est illud « quod est, est » seu « quod est, certo est. » Atqui hoc idem est ac « quod est, non potest simul non esse. » Ergo immediate evidens est principium contradictionis. b) *Existencia propria est immediate evidens, uti dicitur postea.*

Scholion. Factum primum, principium primum sunt veritates primitivae. Per veritatem enim primitivam non tantum intelligitur id quod est fons e quo ceterae veritates hauriuntur, qua acceptione hae duae veritates dici nequeunt primitivae; sed etiam id quod est fundamentum cui ceterae veritates innituntur.

CAPUT III.

DE OBJECTO ET DE FONTIBUS CERTITUDINIS.

149. Uti ex definitione certitudinis constat, solius intellectus est elicere actus certos; actus enim certus solo iudicio continetur. — Alia autem iudicia certa versantur circa veritates primo cognitae, quae dicuntur *materia certitudinis*; alia circa veritates quae ex veritatibus

primo cognitae, tanquam ex elementis primigeniis, educuntur. Haec elementa intellectui sunt subministranda quibusdam instrumentis, seu haurienda sunt ex certis *fontibus*. — Exin triplex enascitur quaestio: a) quanam est materia iudicii certi? b) quanam sunt fontes e quibus haec materia hauritur? c) quomodo amplificantur, et in aedificium scientificum exstruuntur veritates primo cognitae? — Cum 1^a et 2^a quaestio simul tractentur, dividitur praesens caput in duas sectiones.

SECTIO I^a.

DE MATERIA ET DE FONTIBUS CERTITUDINIS.

Materia certitudinis vel est veritas abstracta, universalis, necessaria, quae dicitur *principium*; vel est *factum* aliquod; ulterius factum est vel *internum*, vel *externum*; iterum factum externum vel *non est remotum* ab cognoscente, vel est *remotum* ab illo, sive *loco*, sive *tempore*.

Instrumenta autem, quibus haec materia intellectui suppeditatur, vel sunt *intrinsicca* homini, vel sunt *extrinsicca*.

1. *Intrinsicca* sunt: a) *sensus intimus* quo intellectui subministrantur facta interna; b) *sensus externi* quibus subministrantur facta externa non remota, potissimum autem existencia corporum exteriorum, eorumque qualitatatum; c) *ideae* quibus essentiae apprehenduntur et quae iudiciis analyticis originem praebent.

2. Instrumentum *extrinsicum* est *auctoritas*, quae suppeditat intellectui facta externa remota.

Quadruplici igitur articulo absolvetur prior ista sectio.

ARTICULUS I.

DE CERTITUDINE FACTORUM INTERNORUM PER SENSUM INTIMUM COMPARATA.

§ 1. *Notiones.* — *Quaestiones.*

150. *Notiones.* 1. In homine triplex distingui debet vita: vegetativa, sensitiva et rationalis. — Etenim: a) homo eas

operationes elicit quas elicit planta : hi autem actus dicuntur ordinis *vegetativi* ; b) homo, sicuti animalia intellectu carentia, *sensuum ope cognoscit* simplici repraesentatione, et *appetit* : hae autem cognitiones, et hi appetitus dicuntur ordinis *sensitivi*, et eliciuntur *a composito humano* ; c) tandem brutis praestat eo quod *spiritualiter cognoscit* simplici apprehensione et iudicio, et *spiritualiter appetit*, seu quod *intelligit* et *vult* : hi actus dicuntur ordinis *rationalis*, et active eliciuntur *a sola anima*.

2. Homo non tantum cognoscit sensibus atque intellectu, verum insuper : a) *sentit, seu experitur, se cognoscere aliquod objectum* ; b) non tantum appetit objectum aliquod, sed *experitur, sentit, se versus tale objectum tendere* ; actum enim appetendi concomitatur actus cognitionis, quo cognoscitur, sive sensibiliter sive intellectualiter, tum objectum appetitum, tum actus appetendi, et quo sentitur actus cognoscendi utrumque.

3. Sensus intimus refert sola facta *praesentia* ; haec autem refert *concrete*, non vero *abstracte*, h. e. refert per modum unius *subjectum modificatum*, non vero modificationem a subjecto abstractam neque subjectum nude sumptum. Sic cum videmus rem, cum cogitamus de Deo aut volumus virtutem, sentimus nosmetipsos videntes rem, cogitantes de Deo, volentes virtutem ; cum autem idem significant haec duo : « *sensus intimus refert,* » et « *sentimus nosmetipsos agentes,* » dicendum est sensu intimo referri per modum unius *principium videns rem*.

4. Intellectus facta concreta, sensu intimo renunciata, resolvere potest in subjectum et praedicatum, deinde haec iterum componere iudicando. Operatio qua elicitur tale iudicium, vocatur *reflexio psychologica* ; iudicium dicitur *conscientia reflexa*. Utraque definitur : *cognitio intellectualis internorum factorum prout sunt affectiones subjecti*. — Reflexio psychologica distinguitur a reflexione *ontologica*, qua quis redit *in objectum* jam apprehensum et cognitum ; proprie *recogitatio* dicitur.

5. Porro ista iudicia intellectus circa affectiones animae, sunt vel immediata vel mediata :

a) *Immediatum* iudicium id tantum affirmat quod *sensus intimus refert*, seu quod subjectum experitur.

b) *Mediatum*, ulterius progrediens, aliquid *colligit ex his*

quae per iudicium immediatum asseruntur, affirmando v. g. naturam indolemve facti interni, ejus causam, originem, etc.

OBSERVA. Sensus intimus de factis ordinis sensitivi a nonnullis auctoribus vocatur *sensus internus* ; sensum autem intimum de factis ordinis rationalis vocant *conscientiam directam*.

Quaestiones. Inquiritur a) utrum omnia ea quae sensus intimus refert sint infallibiliter vera, an possint esse falsa ; — b) num iudicia quae intellectus elicit circa ea quae per sensum intimum renuntiantur, sint necessario ab omni errore immunia ; — c) num in specie ex his, quae sensu intimo referuntur, infallibiliter vera sit existentia subjecti cogitantis et corporis proprii.

§ 2. De certitudine factorum sensu intimo relatorum et iudiciorum immediatorum de his factis.

Thesis 8. Infallibiliter vera sunt tum ea quae sensus intimus refert, tum iudicia immediata intellectus de iis quae per sensum intimum renuntiantur.

I^a PARS. *Infallibiliter vera sunt ea quae sensus intimus refert.*

151. **Sensus.** Actus sensitivi et actus rationales quorum experientia habetur, seu qui sentiuntur, necessario sunt tales quales sentiuntur, seu quales sensu intimo referuntur.

PROB. Secus esset dicendum internam affectionem, quae per sensum intimum refertur, posse non haberi. Atqui hoc est impossibile. Ergo infallibiliter vera sunt ea quae sensus intimus refert.

Prob. Min. Affectionem internam referri a sensu intimo idem est ac eam sentiri. Atqui impossibile est affectionem quae sentitur non haberi ; sentiri enim quod actu non habetur, perinde est ac non sentiri. Ergo.

II^a PARS. *Judicia immediata de illis quae sensus intimus refert, sunt infallibiliter vera.*

152. **PROB.** Iudicium immediatum de quo agitur, affirmat id tantum quod sensus intimus refert. Atqui quod affirmat id tantum quod sensus intimus refert, est infallibiliter verum. Ergo.

Patet minor quia, ex prima parte, ea quae sensus intimus refert, sunt necessario vera, seu conformia rebus.

Coroll. Ergo sensus intimus refert facta uti sunt; unde si cognitio objecti est confusa, sensus intimus refert haberi cognitionem confusam; ideo tamen haec cognitio non confuse refertur.

153. Obj. Illud non est infallibiliter verum sed falsum, quod saepius refert quod non est. Atqui sensus intimus saepe refert id quod non est. Ergo.

Prob. Min. Sensus intimus refert dolorem in membro amputato, refert amentibus et somniantibus multa quae non sunt; puta se esse id quod non sunt, se fecisse id quod non fecerunt. Ergo.

Resp. Conc. Maj. Neg. Min. Ad prob. *Dist. Ant.* Sensus intimus refert *sentiri dolorem aliquem*, pariter refert *actus* quos amentes et somniantes eliciunt, *Conc.*; refert hunc dolorem haberi in membro *amputato*, pariter refert ea quae existimant somniantes et amentes *esse vera* seu conformia rebus, *Neg.*; haec enim sunt foetus iudiciorum mediatorum.

§ 4. De certitudine existentiae subjecti cogitantis et corporis proprii.

Thesis 9. Ex his quae sensus intimus refert, certo constat existentia subjecti cogitantis et corporis proprii.

154. *Notiones.* Corpus intelligitur heic id quod est extensum, seu ex partibus (puta ex moleculis, ex organis) constat et in has resolvi potest; et quod insuper est resistens. — Resistere autem est impedire aliud ab occupatione simultanea ejusdem loci proprii.

Prob. Ut ex iis quae sensus intimus refert, existentia subjecti cogitantis et corporis proprii certo constet, sufficit ut sensus intimus referat: a) nos esse cogitantes; b) nos esse extensos et resistentes. Atqui sensus intimus haec refert. Ergo.

Probatur secunda pars minoris (nam prima probatione non indiget). Sensus intimus refert:

1. *Nos esse extensos*: refert enim a) nos diversis modis

modificari, puta calore, siti, fame, frigore, etc.; b) nos sic modificari in diversis continuisque partibus, et proin c) nos esse in iisdem partibus, seu nos esse extensos.

2. *Nos esse resistentes.* Sensus intimus refert partes extensas esse impenetrabiles ceteris, seu has partes impedire ne ceterae simul eundem locum occupent. Ergo.

ARTICULUS II.

DE CERTITUDINE EXISTENTIAE CORPORUM EXTERIORUM EORUMQUE QUALITATUM, SENSUUM OPE COMPARATA.

§ 1. De existentia corporum exteriorum per sensus externos certificata.

155. *Notiones praeviae.* Uti articulo primo dictum est, homo non tantum vita rationali, sed adhuc vita vegetativa et vita sensitiva vivit; operationibus autem vitae vegetativae et vitae sensitivae inserviunt organa; organa operationibus sensitivis destinata vocantur *sensoria*.

Operationes vitae sensitivae et vitae rationalis ad Psychologiam, et ad Logicam spectant. Psychologia enim naturam horum actuum naturamque principii eos elicientis rimatur; Logica has operationes spectat in quantum sunt fons cognitionum certarum, seu materiam praebent iudicii certis.

2. Ex his quae in Metaphysica speciali discutiuntur, constat varia esse elementa sensationis adaequate inspectae. Si enim de sensibus externis agitur, motus imprimatur in sensoria; hic motus ad cerebrum propagatur; in cerebro fit reactio; motus redit ad sensoria propria; ob specialem structuram sensoriorum, attemperatorum sensibili cognoscendo, vi istius motus educitur ex potentia sensorii species impressa formaliter vel virtualiter repraesentativa qualitatis corporeae; potentia sensitiva, per hanc speciem informata, immanenter sibi gignit speciem expressam qua objectum sensibile apprehendit, illud-

que in se quadantenus exprimit. — Animadvertendum est sensationibus cognosci corpora uti sunt praesentia, concreta, in organis agentia. Igitur non semper percipiuntur corpora uti sunt *in se* : sic solis magnitudo non percipitur uti est in sole, sed uti apparet per modificationem organi. — Porro motus impressus et species impressa sunt elementum *materiale* sensationis; species expressa est elementum *formale*.

3. *Sensus* seu *sensibilitas*, est facultas cognoscendi, organorum ope, corpora singularia concrete et secundum qualitates suas.

4. Sensibilitas est vel externa vel interna :

a) *Externa* percipit corpora per organa in superficie corporis sita. Eam complecti quinque partes, sive quinque sensus externos, (visum, auditum, tactum, gustum, olfactum), patet ; α) tum quia quinque sensoria externa deputantur cognitionibus sensibilibus ; β) tum quia corpora cognoscuntur secundum quinque objecta formalia diversa, nempe qualitates proprias.

b) *Interna* percipit corpora per organa quae in superficie corporis non apparent. Comprehendit in brutis, saltem perfectioribus, sensum communem, phantasiam, aestimativam, memoriam. Per sensibilitatem internam cognoscitur tum corpus praesens, tum corpus absens olim sensu externo perceptum.

5. Sensus externus vel est vel non est *per se* discretivus objecti. — a) Prior natus est cognoscere immediate objecta tanquam a se distincta ; b) posterior per se percipit modificationem organi ; corpus vero, quod modificationem determinavit, attingitur per alium sensum.

156. Status quaestionis. Ex his quae sensus intimus nobis refert, non tantum homo intellectu cum certitudine iudicat se esse cogitantem et corporatum. sibi esse quinque sensus externos ; sed insuper iudicat quosdam sensus repraesentare corpora tanquam externa et a se distincta. Etenim sensus intimus refert sensationes visus repraesentare varios homines, animalia, plantas, solem, stellas. quae omnia nobis apparent esse a nobis distincta ; pariter sensationes tactus repraesentare objecta tanquam distincta. Aliae autem sensationes, juxta non paucos, repraesentant modificationes organicas.

Circa haec omnia, a sensu intimo renuntiata, elici potest ab

intellectu duplex iudicium, alterum *immediatum* asserens haberi modificationes organicas repraesentantes sive ipsas has modificationes, sive corpora tanquam extrinseca nobis ; alterum *mediatum* asseverans his sensationibus realiter respondere objectum distinctum, seu existere corpora exteriora (1). Prius iudicium esse infallibiliter verum ex dictis articulo praecedenti probatum relinquatur. Im-praesentiarum quaeritur num, eo quod sensus externi repraesentant nobis corpora tanquam a nobis distincta, intellectus cum certitudine concludere possit talia corpora *existere*. Quae quaestio duo involvit : a) Num intellectus *certus esse possit de corporum exteriorum existentia* ; b) an *motivum* cur certus sit, *ex sensibus externis* depromatur, h. e. an intellectus sit certus *quia* sensus externi repraesentant corpora ut distincta.

DE PRIMA QUAESTIONE sunt duae sententiae :

I^a est *scepticorum objectivorum* qui *idealistae* nuncupantur. Negant certitudinem haberi *de corporum exteriorum existentia*. — Ratio praecipua est quod corpora in seipsis attingi deberent, ut de eorum existentia certitudo comparari possit. Sensus autem, aiunt, non attingunt corpora in seipsis, sed repraesentationes duntaxat eorum, quae nobis sunt intranea.

Idealistae duplicis sunt classis, pro duplici causa quam repraesentationibus corporum assignant :

a) Juxta idealistas *subjectivos*, quorum tempore moderno dux est Fichtius (1762-1814), haec causa est *spontanea et inconscia activitas* του εγω.

b) Juxta idealistas *objectivos*, et speciatim juxta episcopum anglum Berkeley (1684-1753), haec causa est Deus, qui ita has repraesentationes producit in nobis, ut de corporum existentia nulla certitudo haberi queat.

II^a SENTENTIA est *dogmaticorum affirmantium certam nobis esse corporum existentiam*.

(1) Iudicium intellectus etiam est *mediatum* eo sensu quod intellectus non attingit corpora immediate, sed mediantibus repraesentationibus sensuum. Iudicium potest dici *immediatum* eo sensu quod per repraesentationes sensuum corpora ipsa coram intellectu se sistunt.

DE SECUNDA QUAESTIONE dogmatici in tres sententias abeunt :

1. Juxta auctores scholae scoticae, ducibus Reidio (1710-1796) et Dugalto Stewart (1755-1828), certitudo de corporum existentia habetur, quia *necessario naturae instinctu*, quem vocant *sensum communem*, impellimur ad id judicandum.

2. Juxta Cartesium (1596-1650) et Malebranchium (1638-1715), certitudinem habemus ob *veracitatem divinam*, h. e. propterea quod si corpora non existerent, Deus nos in invincibilem errorem induxisset.

3. Juxta Aristotelem et scholasticos, certitudinem habemus de corporum existentia, quia *sensationes nobis repraesentant corpora tanquam distincta a nobis*, et quia hae sensationes in nobis haberi non possunt, nisi per corpora a nobis distincta fuerint determinatae (1).

RESOLVITUR PRIMA QUAESTIO.

Thesis 10. Certa est corporum a nobis distinctorum existentia.

157. PROB. Causa determinans modificationes quinque externorum sensoriorum, praesertim visus et tactus, repraesentantes corpora tanquam a nobis distincta, est vel intrinseca nobis vel extrinseca; si est extrinseca, ulterius vel est corpus ipsum repraesentatum, vel est Deus, corporibus existentibus, vel est Deus, corporibus non existentibus. Atqui absurdum foret asserere, 1° hanc causam esse intrinsecam nobis; 2° hanc causam esse Deum, corporibus non existentibus.

Ergo causa determinans modificationes sensoriorum, repraesentantes corpora tanquam a nobis distincta, est vel corpus ipsum, vel Deus, corporibus existentibus. Atqui sive primum dicatur sive secundum, certa est corporum a nobis distinctorum existentia. Ergo haec est admittenda tanquam certa.

Probanda est utraque pars minoris prosyllogismi.

I. CAUSA INTRINSECA NOBIS NON DETERMINAT MODIFICATIONES SENSORIORUM REPRÆSENTANTES CORPORA TANQUAM DISTINCTA.

1^m ARG. Petitur eo quod nos habemus *passivos* in excitatione

(1) Cfr. BALMÈS. *Philos. fondam.* L. I, ch. 9, 10, 11, 12.

harum modificationum : Si causa intrinseca excitaret has modificationes, essemus activi in his excitandis; sensus autem intimus, qui omnia interna nobis refert, hanc actionem referret. Atqui refert nos esse passivos, nedum referat nos esse activos. Ergo causa intrinseca nobis non excitat has modificationes repraesentativas corporum.

Decl. Min. Aperiens oculos, velit nolit, videbit res coram se positas; rebus autem iis ab aliquo ablatis, velit nolit, eas jam non videbit, nec tanget, nec audiet.

II^m ARG. Petitur ex discrimine inter cognitiones sensibiles prius per sensus externos habitas, et cognitiones earundem rerum deinde per phantasiam revocatas :

Repraesentationes diversarum rerum per sensus habitae, a repraesentationibus earundem rerum per phantasiam habitis, differunt : a) ratione successionis; b) ratione dependentiae unius ab altera; c) ratione variabilitatis. Sic Lovanii commoranti, et per sensus visus tactusve Lutetiam sibi repraesentare volenti, transeundum est per determinatam seriem perceptionum visus tactusve, ita ut pro libitu Lovanio Lutetiam transire nequeat; contra vero, ut repraesentatio Lutetiae, antea per visum tactumve habita, postea per phantasiam revocetur, penes quemque est sive totam seriem, sive partem repraesentationum rerum Lovanium inter Lutetiamque habitarum omittere; sive etiam quidquid voluerit in rebus Parisiensibus olim perceptis mutare. — Patet causam repraesentationum phantasiae esse intrinsecam. Contendimus autem causam repraesentationum sensuum, vi discriminis cum prioribus, non posse esse intrinsecam nobis. Sic igitur arguimus :

Illud non est causa excitans modificationes sensoriorum externorum repraesentantes corpora distincta a nobis, quod non valet reddere rationem discriminis inter has repraesentationes et repraesentationes per phantasiam habitas. Atqui causa intrinseca nobis non valet reddere rationem hujus discriminis. Ergo.

Patet minor quod si haec causa esset intrinseca, perceptiones per sensus habitas variare possemus; non exigenter determinatam successionem; a se mutuo non penderent.

158. II. DEUS, CORPORIBUS NON EXISTENTIBUS, NON EST CAUSA DETERMINANS MODIFICATIONES SENSORIORUM EXTERNORUM REPRÆSENTANTES CORPORA TANQUAM A NOBIS DISTINCTA.

Prob. Repugnat Deum inducere hominem artificiose in errorem invincibilem : hoc enim adversatur ejus veracitati ejusque bonitati. Atqui eo quod Deus, corporibus non existentibus, excitaret modificationes quinque sensoriorum externorum repræsentantes corpora tanquam a nobis distincta, hominem in errorem invincibilem induceret artificiose. Ergo repugnat Deum, corporibus non existentibus, excitare, etc.

Prob. 1^a pars Min. Deus hominem induceret in errorem. Deus enim produceret in nobis repræsentationes quae nos impellerent ad judicandum : a) his repræsentationibus respondere objecta quae tamen eis non responderent ; b) haec objecta excitare has repræsentationes, licet earum causae non essent. Atqui hoc est inducere hominem in errorem. Ergo.

Prob. 2^a pars Min. Iste error esset *invincibilis*. Ad hunc enim errorem admittendum, homo ferretur per ipsammet naturam suam, nec ullum ei suppeteret medium hunc errorem deponendi. Atqui talis error est *invincibilis*. Ergo.

Prob. 3^a pars Min. Deus hominem induceret *artificiose* in errorem. Nobis enim dedit Deus varia sensoria, quae aptissime disponuntur ad diversas corporum qualitates repræsentandas ; inspecta eorum indole, primum est concludere existere extra nos id quod per ea repræsentatur. Ergo si Deus ipse has modificationes in nobis immediate excitaret, corporibus non existentibus, artificiose nos falleret.

159. CONTRA 1^m PART. MINORIS PROSYLL. Obj. 1. Causa excitans has modificationes *debet* esse *intrinsicæ* nobis : Sensatio est actus immanens (h. e. actus quem principium agens producit in seipso). Atqui causa determinans actum immanentem est *intrinsicæ* nobis. Ergo.

RESP. Dist. Maj. Sensatio secundum elementum formale, seu *species expressa*, est actus immanens, *Conc.* ; *secundum cetera elementa*, *Neg.* ; *Conc. Min.* ; *Dist. Cons.* Causa determinans sensationem, h. e. *speciem expressam*, est *intrinsicæ* nobis, *Conc.* ; *causa motus nervi et speciei impressae*, *Neg.*

Obj. 2. Causa excitans istas modificationes *potest* esse *intrinsicæ* : Modificatio sensorii externi et cognitio sensibilis præcedens potest esse causa determinans subsequentem modificationem et cognitionem. Atqui haec modificatio præcedens nobis est *intrinsicæ*. Ergo.

RESP. a) Saepè in præcedenti modificatione et cognitione nulla habetur ratio subsequentis. b) Eadem modificatione sensorii externi et cognitione habita, modo sequitur una, modo alia modificatio et cognitio, pro diversa determinatione voluntatis, quae ponit unam vel alteram conditionem, v. g. vi cuius huc vel illuc pergitur, abrumpitur iter vel continuatur, etc. Unde *Dist. Maj.* Modificatio præcedens potest excitare subsequentem, *nisi obstat duplex ratio allata, Transm.* ; *his obstantibus, Neg.* ; *Conc. Min.* ; *Dist. Cons.*

Obj. 3. CONTRA 2^m PART. MINORIS PROSYLL. Deus, salvis omnibus attributis suis, potest actione sua positiva inducere omnem hominem in errorem. Ergo.

Prob. Ant. duobis modis : a) Error *invincibilis* et constans est malum physicum. Atqui Deus, salvis omnibus attributis suis, potest actione sua producere malum physicum. Ergo.

RESP. Neg. Ant. Ad *prob. Dist. Maj.* Error *invincibilis* est malum physicum quod, *relate ad universum genus hominum, potest esse medium ad bonum altius comparandum, Neg.* ; *secus, Conc. Cdt. Min.* Deus potest velle *per se* malum physicum, *Neg.* ; *per accidens, Subd. ratione alicujus boni altioris obtinendi, Conc.* ; *secus, Neg. Neg. Cons.*

b) Quod Deus reapse fecit, hoc iterum facere potest. Atqui Deus induxit homines in errorem *invincibilem*. Ergo Deus potest inducere homines in errorem *invincibilem*.

Prob. Min. Olim homines omnes persuasum habebant, idque *invincibiliter*, sensibilia propria inesse corporibus ; haec autem persuasio, utpote a natura exoriens, Deum habet auctorem. Atqui hoc erroneum esse docet hodierna Physica. Ergo persuasio *invincibiliter* erronea Deo ceu auctori adscribi potest.

RESP. Conc. Maj. ; *Neg. Min.* Ad *prob. a) Dist. Maj.* Omnes persuasum habebant sensibilia propria inesse corporibus *cau-*

saliter, Conc.; inesse corporibus *formaliter, Subdist.* et haec persuasio, si esset erronea, de quo heic praescindimus, et quod falsum esse contendimus in Cosmologia, esset *invincibiliter* erronea, *Neg.*; esset *vincibiliter* erronea, *Conc.* b) *Transm. Maj.*; *Neg. Min.* de qua in Cosmologia.

160. DIRECTE CONTRA THESIM. Obj. 4. In somnio habentur imagines rerum quibus tribuimus objectivam realitatem, licet haec ipsis non conveniat. Ergo fieri potest ut, cum existimamus nos vigilare, idem contingat; quid enim probat vigiliam esse veram vigiliam?

RESP. *Neg. paritas* : α) Inter varia somnia nullus habetur nexus; β) in somnio deest distincta apprehensio duplicis speciei perceptionum, videlicet phantasiae et sensuum; γ) in somno deficiunt usus sensuum externorum, vis reflectendi, exercitium libertatis; haec autem tria adsunt statui vigiliae.

Obj. 5. Ut certi esse possemus de existentia corporum, corpora ipsa percipere deberemus. Atqui non percipimus corpora, sed ideas tantum, quae sunt repraesentationes corporum. Ergo certi esse non possumus corpora existere.

RESP. *Conc. Maj. Dist. Min.* Non percipimus nisi ideas, h. e. ideae, accipiendo hanc vocem pro omni repraesentatione cognoscitiva, sunt *id quo* percipimus corpora, *Conc.*; ideae sunt *id quod* percipitur, ita ut corpus non percipiatur, *Subdist.* id quod *directe* percipitur est idea, *Neg.*; id quod *reflexe* percipitur est idea, iterum *Subdist.* potest fieri reflexio psychologica in ideam, *Conc.* non potest fieri reflexio ontologica in objectum ideae, *Neg.*

RESOLVITUR SECUNDA QUAESTIO.

161. Inquirendum manet quodnam sit motivum certitudinem de corporum externorum existentia gignens.

Thesis 11. Modificationes sensoriorum externorum repraesentantes corpora tanquam a nobis distincta determinantur per ipsamet corpora.

PROB. Hae enim modificationes determinantur vel a Deo, vel ab ipsis corporibus. Atqui non determinantur a Deo. Ergo.

Prob. Min. Sola ratio asserendi Deum eas modificationes determinare, esset quod corpora destituerentur virtute activa agendi in organa nostra. Atqui hoc esse falsum probabitur in ontologia, quando de occasionalismo agetur. Ergo asseri nequit Deum has modificationes determinare.

CONF. Si Deus, etiam corporibus existentibus, has modificationes determinaret, in errorem invincibilem induceremur a Deo, nam omnes homines constanter et universaliter has modificationes corporibus, tanquam earum causis realiter existentibus, adscribunt.

162. Coroll. 1. Ergo sensus externi sunt fons certitudinis de corporum existentia. Corpora enim agunt eos modificando, efficiendoque ut gignatur sui repraesentatio sensibilis. Sensus externi hanc corporum repraesentationem intellectui renuntiant; qua sibi renuntiata, intellectus de corporum existentia iudicium certum elicit.

Coroll. 2. Ergo certitudo naturalis existentiae corporum non innititur revelationi.

Coroll. 3. Ergo haec certitudo etiam non innititur antea demonstratae existentiae Dei. Fit quidem hypothesis Dei existentis et ostenditur hanc hypothesis exigere ut existant corpora; qui autem absurde negaret Deum existere, hanc hypothesis examinandam non haberet.

163. Obj. Corpora non possunt determinare modificationes organicas rerum repraesentativas: Quod enim effectui non est proportionatum, non est ejus causa; nam causa, vi principii causalitatis, cum effectu proportionem habere debet. Atqui nulla proportio inter sensationem et corpus externum. Ergo corpus externum non est causa producens sensationem.

RESP. *Neg. Ant.* Ad prob. *Dist. Maj.* Illud non est causa effectus, quod consideratum una cum *causa materiali*, non est proportionatum effectui, *Conc.*; quod ex se solo, *omissa causa materiali*, non est proportionatum, *Neg. Cdt. Min.* Nulla proportio inter corpus et sensationem, *uti haec est cognitio, Conc.*; uti dicit *speciem impressam*, quae efficienter a sensibili exteriori dicitur educi ex potentia sensus, *Subd.* Inter hanc speciem et corpus tanquam causam efficientem, *omissa causa*

materiali nempe organo, non habetur proportio, *Conc.*; inter speciem impressam ex una parte et corpus externum una cum organo ex altera parte, nulla est proportio, *Neg. Dist. Cons.* Corpus non est causa sensationis uti haec dicit formalem *cognitionem, Conc.*; uti dicit *motum nervorum et speciem impressam, Neg.* — Ad prob. majoris *Dist.* uti ad majorem.

§ 2. *De qualitatibus corporum.*

164. Ex his quae sensus externi referunt, cum certitudine judicat intellectus existere corpora. Ulterius inquiritur num ex sensuum renuntiatione, certo judicet intellectus corpora instrui *qualitatibus*, per sensationes repraesentatis.

Notiones praeviae. 1. Qualitas corporea, sive *sensibile*, est id secundum quod corpus concretum sensu attingitur; dicitur esse *objectum formale* sensus.

2. Qualitas corporea est *sensibilis per se* vel *per accidens* :

a) *Sensibile per se* est id quod secundum se ipsum attingitur.

b) *Sensibile per accidens* est id quod secundum se per sensum attingi nequit, sed est realiter conjunctum illi rei quae sensu attingitur. Sic sensus percipit coloratum; si colorato subest homo, hic dicitur sensibilis per accidens

3. Qualitas corporea sensibilis per se, vel est *propria* vel est *communis* : a) *Propria* est ea quae uno tantum sensu attingitur, seu qua corpus in unum determinatum sensum agit. b) *Communis* est ea quae pluribus sensibus attingitur, seu qua corpus in plures sensus agit; tales sunt figura, magnitudo, distantia, motus : visu enim et tactu cognoscuntur.

4. Qualitates propriae dividuntur secundum diversos sensus; corpus nempe attingitur : a) *Visu*, in quantum est coloratum; hinc color est objectum formale visus. b) *Auditu*, in quantum est sonorum, ita ut sonus sit objectum formale auditus. c) *Gustu*, in quantum est sapidum vel dissipidum. d) *Olfactu*, in quantum est odoratum. e) *Tactu*, in quantum est grave vel leve, calidum vel frigidum, durum vel molle; hinc gravitas... etc. sunt qualitates tactus, sive ejus objecta formalia.

165. Quaestio tractanda. Quoad *sensibilia communia* contenen-

dunt dogmatici ea percipi *uti sunt in se*, seu *formaliter*, dummodo sensus sequentibus *conditionibus* sint vestiti : a) Ut sint *sani*; b) ut sint *apte dispositi*, h. e. ut pro intrinseca organorum dispositione idonei sint ad percipienda objecta; c) ut sint *rite applicati*, h. e. ut jungantur cum objectis eo modo qui requiritur ad distinctam apprehensionem; d) ut perceptio fiat non uno tantum sensu, *sed pluribus*.

Quoad *sensibilia propria* asserunt dogmatici *sensus rite dispositos et rite applicatos ea percipere, uti communiter ab hominibus percipiuntur*. — Utrum corporibus insint formaliter, an tantum causaliter dispicietur in Cosmologia.

Num sensus sint apte dispositi et applicati, cognoscitur ex saepius repetitis sensationibus ad diversas ab eodem objecto distantias, comparando sensationes diversorum sensuum si agitur de sensibilibus communibus, denique earum comparatione cum sensationibus ceterorum hominum.

Thesis 12. Sensus debitis conditionibus instructi, ab omni errore sunt immunes in referendis corporum qualitatibus, sive propriis sive communibus.

166. PROB. I^m ARG. Petitur ex *natura sensuum uti sunt potentiae*. Quaevis potentia necessario agens, infallibiliter consequitur actum, ad quem naturaliter ordinatur, dum adsint conditiones debitaе. Atqui sensus necessario agunt; quivis sensus naturaliter ordinatur ad actum repraesentativum sensibilis proprii; plures sensus simul exerciti, puta visus et tactus, ordinantur ad percipiendum sensibile commune. Ergo.

Patet major ex natura ipsa potentiae necessario agentis.

Patet minor quia, testante sensu intimo, quoties ponuntur conditiones requisitae ex parte objecti et ex parte subjecti, corporum qualitates non possunt non apprehendi sensibus.

II^m ARG. Petitur *ex fine sensuum*. Finis proximus sensuum est homini repraesentare qualitates corporum et sic eum in harum cognitionem ducere. Atqui sensus instructi debitis conditionibus, infallibiliter finem suum attingunt. Ergo.

Patet major, quia aliter non possumus acquirere cognitionem qualitatum corporearum nisi sensuum ope, et quia quo-

ties qualitates corporeas cognoscere volumus, ad sensus sponte recurrimus.

Prob. Min. Secus Deus instruxisset hominem mediis ad finem ineptis. Atqui hoc adversatur ejus bonitati et providentiae. Ergo sensus instructi debitis conditionibus infallibiliter finem suum attingunt.

167. Coroll. 1^m. Ergo iudicium immediatum intellectus circa ea, quae sensus de corporum qualitatibus referunt, ab omni errore est immune.

Coroll. 2^m. Ergo intellectus cum certitudine iudicare potest, ob relationem sensuum, existere corpus determinatum, illudque variis qualitatibus instrui.

168. Scholion 1^m. Sensus non percipit substantiam abstracte neque qualitatem abstracte; sed, per modum unius, coneretur ex utroque coalescens; sic non percipit albedinem, colorem, calorem, motum, neque naturas quibus haec insunt; sed percipit album, coloratum, calidum, mobile aut movens. Intellectus ea, quae sensus refert, in duas ideas objectivas seu in duo objecta resolvit, in substantiam videlicet seu substratum et accidens, eaque iterum componit.

169. Scholion 2^m. Ut qualitas propria percipiatur, requiruntur haec tria: a) ut corpus agat in organa; b) ut organum modificetur; c) ut experimentaliter cognoscatur immediate sive corpus quod agit in organa, sive modificatio organica, qua mediante, corpus, eam modificationem causans, cognoscitur.

Modificatio organica, et proinde cognitio corporis, potest esse varia pro variis speciebus animalium; varia etiam pro variis ejusdem speciei individuis, v. g. pro sanis et aegrotis. Igitur qualitates propriae cognoscuntur *relative*, h. e. in quantum organa modificantur per has qualitates.

170. Scholion 3^m. Phantasia est facultas reproducendi, objecto non praesente, sensationes olim per sensus habitas, easque diverso modo componendi. Phantasia dupliciter suppeditat occasionem errori: a) Per iudicium mediatum facile iudicamus ea esse praesentia, quae phantasia nobis repraesentat; b) si organum phantasiae non est sanum, natura sensationum antea habitaram facile mutatur.

171. Obj. 1. Multa iudicia erronea ponuntur circa distantiam corporum, circa motum eorum. Atqui ponuntur ex relatione sensuum, servatis conditionibus. Ergo.

Resp. Conc. Maj.; Neg. Min. Ut infallibiliter de his iudicetur, plures sensus sunt applicandi, iique rite dispositi; error oritur ex defectu applicationis plurium sensuum.

Obj. 2. Ut de qualitatibus propriis corporum certi esse possimus, requiritur ut certi simus organa nostra eodem modo modificari ac organa ceterorum. Atqui de hoc certi esse non possumus. Ergo.

Prob. Min. Quod uni sapit, alteri dissipit; quod uni est deliciis, alteri est nauseae. Atqui hoc est signum organa apud omnes non modificari eodem modo. Ergo.

Resp. Dist. Maj. Requiritur ut certi simus organa nostra eodem modo modificari ac organa *omnium animalium*, *Neg.*; eodem modo ac organa *plerorumque hominum*, *Conc.*; *Cdt. Min.* Nunquam certi esse possumus organa *plerorumque hominum* eodem modo modificari, *Neg.*; *omnium animalium*, *Transm.* — Ad prob. *Dist. Maj.* Quod uni sapit, alteri dissipit etc., ob diversam educationem, consuetudinem, praepudicia, ob diversitatem accidentalem organorum, *Conc.*; ob diversitatem *essentialem* organorum, *Neg.* unde *Neg. Min.* Animadvertere juvat illud discrimen non haberi quoad omnia: Sic nemo dicet glaciem esse calidam.

ARTICULUS III.

DE CERTITUDINE ACQUISITA PER AUCTORITATEM.

§ 1. Praenotiones.

172. Definitiones. Ille qui rem, sibi notam, alteri eam ignorantem manifestat, dicitur *testis*. — Actus, quo cognitionem manifestat, dicitur *testimonium*. — Actus autem intellectus, quo propositioni assensus praestatur ob testimonium testis, dicitur *fides*. — Id ob quod fides testimonio adhibetur, seu id quo testis fidem testimonio conciliat, dicitur *auctoritas testis*; haec